

Na peči

Petero jih je bilo, dvoje fantov in troje deklet. Vsi drobni, bledikasti, ozkolični; svetle oči so gledale kakor iz sanj. Sedeli so v krogu na široki peči, tesno drug ob drugem. Sami so bili; v prostrani, skoraj prazni izbi je bil mrak.

Raziskujmo besedilo

préšce – nekdam hlebčki iz koruzne ali ajdove moke, ki so jih darovali otrokom in beračem o vseh svetih in na vernih duš dan, da bi molili »za verne duše v vicah«

vérne dúše – v krščanskem okolju praznik spomina na duše v vicah

hólm (star.) – grič

»Pogovarjajmo se!«

»Najprej o prešcah!«

Govorili so šepetaje, počasi, drug za drugim, kakor ob molitvi; ne spogledali se niso ne ganili.

Tiho, po prstih so prihajale sanje.

Ob vernih dušah je. Prelepo jesensko jutro se drami; bele megle se vzdigajo, plavajo počasi od holma do holma, vzpno se proti nebu ter utonejo v jasnini; njih uboga dušica, bel oblak, plava samotna – barčica na neizmernem morju.

Pred hišo stoje sosedomi in kličejo. Malhe čez ramo, na veselo pot!

Kakor v samo sonce gre, kakor v sama nebesa; zložno se vije pot vkreber, med vrhovi in senožetmi; tam pisana hišica, ki se prijazno smehlja izza jablan; tam bela, na pol gosposka hiša, ki gleda visoko in prazniško z zelenimi okni ter pravi: »Prešco boš dobil, lepo pečeno, rumeno in hrustavo; tudi boš dobil hrušk in krljev, morda še kozarec jabolčnika povrhu; ali če si obut, si čevlje obriši, če si bos, si noge umij v travi, preden prestopiš ta lepi prag!« – Zmerom dalje, iz rebri v reber, s hriba v dolino, od hišice do hišice, od hiše do hiše, in malha se čudežno polni. Komaj stoje v veži, komaj zmolijo kratek očenaš za verne duše, se prikaže prijazna gospodinja in prinese v predpasniku vsega obilo. »Nate, otroci!« – Kako blagi so ljudje, od sonca obžarjeni in od dobrote božje!

Po Doreju priredila Lučka Pavare

Vrh hriba počivajo, pod košatim hrastom, ter preštevajo bogastva svoja.

Na vse strani se v sončne daljave razpenja svet. Oči strme, srce je vse majhno in plaho od radosti, od čudnega koprnjenja. Vzdignil bi se človek, razprostrl bi roke in bi poletel daleč, daleč – ta luč, ki je v zraku, bi ga sama nosila ... Kaj se beli tam na obzorju? Zasveti se, ugasne, zasveti se; v belini še bolj bela tiha svečka. Ali ni tam Ljubljana?

Vsi stoje, nemi gledajo v daljavo. Tam za gorami je sreča, tam je bogastvo, je samo večno veselje. In v srcih vseh se je oglasilo, je tiho od-

govorilo: »Pojdimo!« Kar po klancih, kar čez travnike, po kolovozih preko njiv, naravnost kamor kažejo oči ...

Umolknili so. Izba je bila temna in tiha – kakor globoko brezno pod njimi. Molčali so dolgo in se niso spogledali. –

»Zdaj o božiču!«

»O božiču!«

Stisnila sta se tesneje drug k drugemu. Zunaj stoji zima v kožuhu in mežika smehlja je skozi okno.

Trije dnevi so še do svetega večera; na delo je treba za jaslice. Vidva v hrib po mah; vidva režita in lepita pisane podobe, štalico, sveto družino, svete tri kralje, pastirje in ovce; ti, ki si največji, pa naslikaj pisan prt, da bo tako lep kakor lani in ga pride gledat vsa soseščina! Jaslice stoje v kotu, velike in svetle, kakor kapelica.

Zvečer, kadar gori samo še rdeča lučka pred njimi in je vse tiho, prihajajo po prstih, postavijo mizo pod jaslice in polagajo pred štalico rozine in orehe; za Jezusa, ki je ubog in lačen. Ponoči, kadar spe vsi in nihče ne vidi in ne sliši in je zunaj sneg, vstane Marija ...

»Jaz sem slišal! ... Vzbudil sem se, pa je šumelo, kakor da bi kdo hodil in luč pred štalico je močno svetila ...«

koprñenje (ekspr.) – občutenje zelo močne želje po čem

štálica (pog.) – hlevček

»Kaj si videl?«

»Kako bi gledal ... Marijo? Zaprl sem oči in sem molil. Strah pa me nič ni bilo ...«

»Jaz pa sem videl angela, ki je molil pred jaslicami.«

»Kakšen je bil?«

»Ko je odmolil, je šla luč, okrogla in svetla kakor sekira, vse po izbi in skozi okno proti nebu; med zvezde je šla ...«

Od svetega Pavla zvoni; daleč se razlega pesem v zimo in noč. Blizu je polnočnica. Zunaj je sneg; kadar se vda tenka ledena skorja, se pogrezne noga do kolena. Nobena hiša ni temna; okno do okna, luč do luči. Vrata se odpirajo tu, tam; skoraj že gre procesija po belem snegu, pod belim nebom, še bolj belimi zvezdami. Tisti, ki so prišli iz daljnih krajev, nosijo svetilke in mahajo z njimi, kakor da bi večče begale kraj poti.

Cerkev je žarko razsvetljena; tudi na velikem lestencu gore sveče. Vse je, kakor da se je bil Jezus rodil prav ta večer. Srce se vzdrami, vzdigne se, gre samo, visoko, visoko, vse polno sreče, ki ji ni mere ne imena. Luči trepečejo v dišavah, ki se vijejo kakor bela megla proti stropu; kor odpeva oltarju, ena sama radostna pesem, ki se razlega iz daljave v daljavo. Pred štalico kleče pastirji in prepevajo; visoko nad njimi sveti mirno zvezda repatica. Noč je svetla kakor dan; vse teme so ugasnile. Nič več skrbi, nič več žalosti. Nič več ne joka mati, kadar kleči zvečer pred posteljo ...

Umolknili so in se niso spogledali.

»Zdaj o veliki noči!«

»O veliki noči!«

Zapihal je veter, vrtovi so vztrepetali in so vzbrsteli. Od vseh strani potrkava, od vseh holmov in hribov, in ves svet je pesem. Ceste so bele in čiste, kakor umite; hiše se svetijo in se smejejo. Sonce je visoko in veliko, vse žarko nebo trepeče v njegovi luči.

V žalosti sami, še na sam veliki petek je srce polno veselega pričakovanja. Kar je bilo hudega, daleč je. Le še en dan, le še par kratkih ur – pesem se vzdigne glasnejša in slavnejša, plane vriskajoča proti nebu ... O dragi, o bratje, ljubi, kaj se nam ni le sanjalo o žalosti, o solzah, o lakoti?

Tiho in počasi je stopila mati v izbo. Takrat so umolknili in so se spogledali ...

Moj Bog, kolika strahota! Kje so, kam so se izgubili? Kakor da je bila pest udarila mednje – razbegli so se, utonili so v noč, ne križ ne kamen ne priča o njih trpljenju.

potrkávati – zvonjenje z ritmičnim udarjanjem po dveh ali več zvonovih

Raziskujmo besedilo

- ◆ Kam je pisatelj umestil svojo pripoved? Kaj nam pove o osebah, ki v nji nastopajo?
- ◆ Čemu pa je posvetil večino besedila? Kakšne so spominske podobe, ki jih otroci obujajo v pogovoru? Po čem hrepenijo iz revščine in pomanjkanja?
- ◆ Zakaj umolknejo, ko mati vstopi v sobo? Ali mati pomeni ravnotežje njihovim svetlim sanjam? Je posebljenje vsakdanjih skrbi za življenje? Kako si to razlagaš ti?
- ◆ Kaj prešine pisatelja ob zaključku njegove spominske vrnitve v mladost?
- ◆ V črtici *Na peči* si prav gotovo zaznal(a) slikovitost Cankarjevega sloga. Ponovno jo preberi in v njej poskušaj odkriti sredstva pesniškega jezika, kakršna je pisatelj uvajal v prozo. Poišči primero, okrasni pridevek in posebitev, ki se ti zdijo najlepši, in razloži, kakšno čustveno in razpoložensko ozračje dosega z njimi.
- ◆ Opazuj, kako je svojo prozo ritmično razgibal z dostavki in vrivki, s paralelno gradnjo povedi: s ponavljanjem enako razvrščenih ali zgrajenih stavčnih členov in enakih besed.
- ◆ Po Cankarjevem vzoru nalovi spominske drobce enega svojih najlepših doživetij in jih zapiši.

Potujmo v svet književnosti

Črtica je zelo kratka osebno obarvana, večidel impresionistična pripoved, ponavadi brez prave zgodbe. Z njo nam pisatelj zgoščeno prikaže en dogodek ali drobno doživetje, oriše človekovo čustveno razpoloženje ali le bežen vtis o čem. Ivan

Cankar je največji mojster črtice pri nas. V mnogih črticah je zajemal spominske drobce iz lastnega življenja, svoja resnična doživetja in izkušnje. Take pripovedi imenujemo **avtobiografske**, saj so del pisateljevega lastnega življenjepisa.

Kaj vem o pisatelju

Pesnik, pisatelj in dramatik **Ivan CANKAR** (1876–1918) je osrednja postava slovenske moderne, umetnostnega gibanja na prelomu 19. v 20. stoletje. Doma je bil na Vrhniki, šolanje je nadaljeval v Ljubljani in na Dunaju, kjer ga je popolnoma prevzelo književno delo, osem let po vrnitvi v domovino pa je umrl v Ljubljani. S svojim ustvarjanjem je prenovil našo književnost v jezikovnem in umetniškem pogledu.

Cankar je živel izključno od pisateljevanja. Pisal je pesmi, črtice, novele, povesti, romane, drame, eseje, satire, kritične spise in politične članke. Tudi snovno-motivno je njegovo delo pestro, saj se loteva problematike umetništva (romana *Tujci*, *Križ na gori*, farsa *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*), socialnih krivic (roman *Na klancu*, povesti *Martin Kačur*, *Hlapec Jernej in njegova pravica*), izseljenišтва (povest *Kurent*), trpljenja v bolezni (roman *Hiša Marije Pomočnice*), ljubezenskih zgodb (povest *Milan in Milena*) ter napak sodobne družbe (komedija *Za narodov blagor*, drama *Kralj na Betajnovi*).

Mnogo njegovih kratkih pripovedi je posvečenih otrokom in otroštvu. V slogovno dognanih črticah je odkritosrčno slikal podobe svoje mladosti ter materine brezmejne dobrote in požrtvovalnosti: *Sveto obhajilo*, *Greh*, *Desetica*, *Na peči*, *Tuja učenost*, *Njena podoba*, *Naš laz* idr. Izbrušene in polne globokih življenjskih spoznanj so tudi njegove kratke pripovedi o živalih, ki jih je povezal v cikel *Iz tujega sveta*.

Iščimo ideje za književni spis

- ◆ Katera besedila, ki si jih prebral(a), so avtobiografska? So danes taka besedila še zanimiva? Zakaj?

